

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ В МЕХАНІЗМІ ДІЇ ПРАВА

Сучасний період існування України як незалежної, суверенної, правової держави примушує звертати увагу на нестабільність правової сфери людського буття, розбірливо ставитися до сформованої правової спадщини [1]. Але орієнтована суспільним інтересом правова реальність об'єктивно потребує втілення новачійних правових інститутів, їх теоретичного обґрунтування та розробки ефективних процедур реалізації. У зв'язку з цим виявлення ролі «легалізації» як правової категорії у механізмі дії права та теоретичний аналіз самого поняття «дія права» є актуальною темою наукових досліджень.

Головною ціллю статті є обґрунтування ролі і місця легалізації в механізмі дії права. У зв'язку з цим у дослідженні вирішуються такі завдання: теоретичний аналіз категорій — дія права та механізм правової дії; встановлення співвідношення між легалізацією та типовою дією права; визначення місця і ролі легалізації в регулюванні суспільних відносин.

Аналізу такої категорії, як дія права, присвячено ряд наукових розробок у юридичній літературі, але слід зауважити, що бракує досліджень вітчизняних авторів щодо вказаної проблеми.

В. С. Нересянець указує: «...дія права — це сукупність усіх форм вияву його юридичної сили». Слід зазначити, що під юридичною силою права він розуміє «офіційну, державно-власну обов'язковість як самих норм права, так і прийнятих на їх основі правових актів, окремих правових норм, та права в цілому, як систему норм» [2]. С. С. Алексєєв під «дією права» розуміє «дію позитивного права, його реалізацію», «процес функціонування об'єктивного права» [3].

Поряд із цим В. І. Гойман у роботі «Дія права: Методологічний аспект» формує методологічну основу поняття «дія права», встановлює специфічні властивості категорії «дія права», обґрунтовує віднесення до неї таких правових інститутів, як правове регулювання, реалізація права та ін. [4].

Формуючи уявлення поняття «дія права», необхідно враховувати всю сукупність відносин, які виникають у сфері функціонування об'єктивного права, включаючи правонормування, нормотворчість, реалізацію і нереалізацію права, правозастосування, тлумачення та зловживання правом.

Фактично «дія права» об'єднує в собі як динаміку, так і статику права, причому динаміка права, як процес фактичного вияву правового регулювання, за своїм змістом є тою метою, у зв'язку з якою формується право у статистиці.

Причому «динаміка права і статика права — два тісно взаємозалежних стани і два взаємодіючих аспекти буття права як особливого соціального регулятора. З одного боку, саме офіційне встановлення права в його статистиці (у вигляді системи правових норм, тобто того, що є загальнообов'язковим в даній державі) здійснюється на основі і відповідно до діючого права, у рамках і у формі регулятивного прояву його юридичної чинності. З іншого боку, право діє

в тих формах і сферах, що закріплені в статичному праві, «праві в книгах». Статика і динаміка права виступають як дві взаємозалежні, що доповнюють і припускають одна одну стадії (і форми прояву) єдиного процесу правової регуляції: щоб право діяло як регулятор, воно перш за все повинно бути встановлене як регулятор [2].

Аналізуючи сутність вказаних відносин та інститутів, цілком логічно припустити, що «дія права» може втілюватися як у типовій (здійснення права (реалізація та правозастосування), нормотворчість, тлумачення права), так і нетиповій (зловживання правом, нереалізація права) формі [5].

У свою чергу, механізм дії права являє собою фактичний перехід від встановлених, абстрактних форм права до конкретних об'єктів. Механізм дії права — це порядок, форма прояву юридичної сили чинного законодавства.

Основна регулятивна функція механізму дії права і юридико-логічний зміст дії права в цілому полягають у тому, щоб наявну абстрактно-загальну норму статичного права, тобто загальне правило для загального випадку, належним чином перетворити в актуальну «казусну» норму, тобто в конкретне правило для конкретного випадку [2].

Встановивши первісні ознаки, поняття дії права та механізму дії права, слід обґрунтувати роль і місце легалізації у статичності і динаміці права. Перш за все треба зауважити, що в контексті цієї статті під легалізацією розуміється певна правова категорія [6], яка виявляється у вигляді правової процедури, що здійснюється уповноваженим суб'єктом, з питань визнання, надання дозволу, підтвердження юридичної чинності й узаконення певних суб'єктів, об'єктів, дій в інтересах зацікавлених осіб.

Такі правові явища, як узаконення грошей, підтвердження чинності документів, формально-юридичне визнання державної влади, надання дозволу на здійснення певної діяльності, треба розглядати як певні види легалізації, регламентовані чинним законодавством держави. Всі вищевказані види відповідають ознакам і сутності легалізації, а саме: вони є певними правовими процедурами, втілюються в життя за допомогою уповноваженого суб'єкта, нормативно регламентовані, пов'язані із розглядом певної юридичної справи, містять певні етапи (стадії), здійснюються в інтересах зацікавлених осіб.

Вказані ознаки не тільки характеризують сутність легалізаційної діяльності, вони вказують на певний зв'язок між легалізацією та правозастосуванням.

Як правозастосування, так і легалізаційна процедура протікає в рамках трьох основних стадій: установлення фактичної основи, установлення юридичної основи, ухвалення рішення в справі.

Також тотожні мети зазначених процедур, а саме: здійснення правових розпоряджень.

Для здійснення як правозастосувальної, так і легалізаційної діяльності необхідним є наявність певного уповноваженого суб'єкта.

Моделі та порядок втілення у життя процедур легалізації і правозастосування встановлені чинним законодавством, а результати цих процедур орієнтовані, в залежності від характеру, чи на досягнення реалізації інтересів заці-

кавлених осіб, чи в інтересах суспільства і держави в цілому (публічно-правове (правоохоронне) правозастосування).

Аналізуючи співвідношення понять «легалізація» та «правозастосування» у статті «Правозастосування в механізмі дії права» [5] в процесі дослідження правової природи правозастосування, було запропоновано розширення традиційного трактування правозастосування із виключно державно-власної діяльності до публічно-правового, приватноправового та міжінституційного застосування права. Класифікаційним критерієм вказаних видів правозастосування є суб'єкт цієї діяльності.

Відносячи легалізацію до міжінституційного правозастосування, ми на самперед вказуємо на зв'язок цієї категорії із механізмом типової дії права, підтверджуючи позитивні властивості легалізації та її роль в житті суспільства. Вказані ствердження щодо позитивності ролі легалізації у суспільних відносинах обґрунтовуються тим фактом, що у процесі її дії вирішуються і знаходять своє задоволення різні економічні, соціальні, політичні й інші цілі, завдання, інтереси і потреби, що є об'єктами правової регуляції.

Як відзначено в юридичній літературі, «право сприяє здійсненню і задоволенню таких неправових цілей, інтересів і потреб не прямо і безпосередньо, а опосередковано — у загальній правовій формі. Тому право не слід перетворювати в засіб і інструмент економіки, політики, ідеології і т. д. і про ефективність дії права судити по ступеню досягнення відповідних економічних, політичних, ідеологічних і інших неправових цілей» [7].

Здійснене дослідження дозволяє зробити такі висновки: легалізація є специфічним видом типової дії права, поряд із іншими видами правозастосування; легалізаційна діяльність є однією із необхідних форм реалізації інтересів та втілення в життя закріплених прав суб'єктів права.

Разом з тим слід зазначити щодо необхідності проведення подальших теоретичних досліджень як дії права, так і ролі легалізації у механізмі його дії: «Загальнотеоретичні розробки поняттєво-категоріального апарату юридичної науки є неодмінною умовою її поступального розвитку. Причому ці розробки повинні йти від практики і до неї ж повертатися. Збагачені узагальненими і діловими рекомендаціями. Тому що втрата правознавством практичної функції неминуче веде до відриву правової думки від реальних процесів, а стало бути і її застою, а те і регресу»[8].

Література

1. Оборотов Ю. П. Традиции и новации в правовом развитии. — О.: Юрид. л-ра, 2001.
2. Персеянец В. С. Общая теория права и государства: Учебник. — М.: ИОРМА, 2000. — 552 с.
3. Алексеев С. С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования. — М.: Статут, 1999. — 712 с.
4. Гоймап В. И. Действие права: Методологический анализ. — М: Академия. МВДРФ, 1992. — 127 с.
5. Манько Д. Г., Гловьяк Д. Г. Правоприменение в механизме действия права // Юридический вестник. — 2005. — № 3. — С. 62.
6. Манько Д. Г. Соотношение элементов правовой конструкции легализации // Материали I Все-

- української наукової конференції студентів і аспірантів «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави і політології». — О., 2003. — С. 67.
7. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия. — М.: Статут, 2000. — 252с.
8. Проблемы общей теории права и государства / Под ред. В. С. Нерсесянца. — М.: Норма-Ипфра, 1999. — 832 с.

УДК 34.023+347.98

Т. О. Санжарук

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЯК ВЛАСТИВІСТЬ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ПРАВА ТА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ВЛАСТИВІСТЬ КОЛЕКТИВНОГО СУБ'ЄКТА ПРАВА

Поняття суб'єкта права традиційно складається з двох основних характеристик: можливості брати участь у різних правовідносинах та реальної участі в них. Оскільки правовідносини не є єдиною формою реалізації права, то норми, що визначають становище суб'єкта права, реалізуються в першу чергу, створюючи правовий статус. Вони встановлюють становище особи (людини або колективу) в суспільстві, її потенційні можливості. Однак це ще не означає, що всі потенційні можливості будуть реалізовані в певних правових відносинах (наприклад, новонароджений володіє всіма правами, закріпленими Конституцією та іншими законодавчими актами, — це його правовий статус, але деякі з його потенційних прав, такі як житлові права, спадкові, можуть бути реалізовані в певних правовідносинах, в яких вони займають позицію носіїв прав, а фактичне здійснення лежить на батьках або опікунах).

В останні роки в юридичній літературі поняття правового статусу, правосуб'єктності та компетенції суб'єктів права є предметом дослідження як учених-теоретиків, так і правознавців галузевих наук, українських і зарубіжних мислителів минулого і сучасного, таких як Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, С. С. Алексеев, А. В. Брушлинський, В. В. Копейчиков, В. О. Котюк, Б. М. Лазарев, А. В. Малько, А. В. Міцкевич, О. В. Сурілов, Ю. А. Тихомиров, Р. О. Халфіна, Н. А. Фоменко, Ю. Я. Якимов та інші. Наслідком таких досліджень є роботи в галузі теорії права, конституційного права, адміністративного права, цивільного права та ін. Можна зазначити неоднозначність розуміння цих категорій. По-різному визначаються не тільки їх поняття, а й властивості.

Актуальність даної теми полягає в необхідності виявлення специфіки та вивчення меж сучасної юридичної діяльності щодо вищезазначеного предмета дослідження, які виступають найважливішою передумовою для подальшого розгляду цих категорій у сучасному правознавстві.

Більшість вітчизняних учених поділяють думку про те, що правовий статус — це права і обов'язки, але існують інші точки зору, відповідно до яких права і обов'язки — це лише головний елемент правового статусу. Так, М. І. Матузов як складову правового статусу громадян вважає загальну статутну відпо-